

15. marts 2010/ahe

Notat fra Dansk Ornitologisk Forening om: Sammenhænge mellem landbrugsdrift og ynglefugle i Tøndermarskens ydre koge

En borger fra Nørremølle, Peter Lundby, har i en mail den 10. marts 2010 til en række af Folketingets politikere fremsat en række synspunkter om fuglelivet i Tøndermarsken. Det har givet anledning til dette notat, som samtidig også forholder sig til andre lokale påstande.

1) Ja, marskengene skal afgræsses. Det er ingen uenige om. Men fredningen af Tøndermarsken har ikke forhindret, at afgræsningen med kreaturer alene er blevet tilrettelagt ud fra landmændenes driftsøkonomiske ønske om at få flest mulige dyr på græs til stor ugunst for området ynglefugle. Tilskudsfordring har muliggjort en dyretæthed langt over marskengenes naturlige bæreevne. Det, som "landmændene har mange generationers erfaring med at afpasse" er ikke fuglevenlig drift, men den økonomisk set mest fordelagtige drift.

2) Driften er blevet intensiveret under den nuværende fredning ved hjælp af gødskning og tilskudsfordring, der bidrager til et lidt større landbrugsmæssigt udbytte, men som modvirker fredningens formål. De gamle driftsformer kan rigtignok stadig anes. Men moderne driftsformer og langt mere effektive metoder har ført til intensivering af driften, herunder tilførsel af kunstgødning og gylle samt udlægning af bigballe med ensilage til fodring. Begge dele bidrager til både at gøre det muligt at sætte dyrene tidligere på græs og sætte flere dyr på græs.

I en naturvenlig drift skal der være mulighed for at regulere udbindingstidspunktet yderligere i forhold til de ynglende fugles krav. Man venter ikke længere til 1. maj med at sætte dyrene på græs. Ifølge undersøgelser udført af DMU på de selvsamme marskenge, vil 80 % af viberne have haft tid til at klække dér, hvor man venter med at udbinde til 20. maj. Det sene udbindingstidspunkt forhindrer dyretramp og ødelagte fuglereeder mærkbart og øger samtidig ungeoverlevelsen. Ungeoverlevelsen øges desuden ved at regulere antallet af dyr.

3) MVJ-ordninger er åremålsbestemte og derfor uegnede til at sikre en varig og stabil sikring af området ynglefugle. Dog kan MVJ-ordninger i en overgangsperiode bruges til at kompensere landmændene for at tilrettelægge driften, så fuglenes tarv i højere grad

tilgodeses. Men når flertallet af landmænd vedholdende har afvist denne frivillige ordning, gør det ordningen helt uegnet til at sikre de driftsforhold i området, der skaber gunstig bevaringsstatus for ynglefuglene.

4) Der afvandes mere effektivt i dag, bl.a. fordi be- og afvandingssystemet blev istandsat ved fredningen. Staten betalte for renoveringen, og staten betaler årligt for driften, som suverænt styres af digelaget, der repræsenterer lodsejere og lokale landmænd. Det hele er fastlagt i bestemmelser og regulativer, som fastsætter den fuglefjendtlige drift. Før fredningen, hvor den enkelte lodsejer selv skulle bekoste be- og afvanding, var hele systemet sine steder dårligt vedligeholdt. Dette betød, at der var mere vand i grøfter og kanaler på tidspunkter, hvor fuglene har behov for passende fugtighed. Høj grad af fugtighed om vinteren og foråret betød/betyder senere græsvækst og dermed også senere udbinding, som igen er til gavn for fuglene. Undladelse af gødsning betyder også at græsvæksten kommer senere igang ... igen til gavn for fuglene. Senere på sommeren kan græsningen godt øges, så græsvæksten er gnavet godt ned, når dyrene tages ind om efteråret.

Det, der er behov for, er nye bestemmelser og et nyt regulativ, der giver fugle og natur optimale forhold samtidig med, at man laver en differentieret græsningsordning, hvor græsningstryk, udbinding, gødsning m.v. er optimeret med henblik på først at 'dyrke' fugle ... og dernæst at 'dyrke' græssende dyr.

5) Det 'ødelagte' græs som følge af de fugtige forhold er faktisk en vigtig forudsætning for fuglelivets trivsel. En landmand ser almindeligvis våde pletter som noget, der skal bekæmpes, fordi det medfører ringere græsproduktion. Men våde og senere bare pletter i markerne er til gengæld godt for fuglene, fordi det giver engen en varieret struktur som er optimal for fuglenes fødesøgning (se ekspertudtalelse i bilag 1 nedenfor).

6) Snyltere accepteres andre steder, hvor våde og fugtige enge afgræsses, bl.a. i Margrethekog, hvor staten lejer græsningen ud til lokale landmænd. Netop pga. denne bekymring blev der i februar-april 2005 gennemført en undersøgelse af forekomsten af leverikter hos kreaturer, der græsser i Tøndermarsken. LIFE-KU stod for undersøgelsen. Konklusionen var, at afgræsning af MVJ-jorde i Tøndermarsken ikke har medført en væsentlig ændret forekomst af leverikter i kvierne og at det ikke kan afvises at det vil ændre sig med tiden.

7) At Tøndermarsken er resultatet af "et imponerende ingeniørarbejde" er sandt, men ikke et argument for, at samfundet skal acceptere omfattende naturforringelser forårsaget af landbrugsdriften. Staten og Tønder kommune har derimod pligt til at sikre fuglebestandene både i henhold til fredningen og i henhold til EU's naturdirektiver. Når man går tilbage til en driftsform, der i højere grad er tilrettelagt for at tilgodese naturværdierne og fuglelivet, fastholdes samtidig det smukke kulturlandskabs historiske kvaliteter.

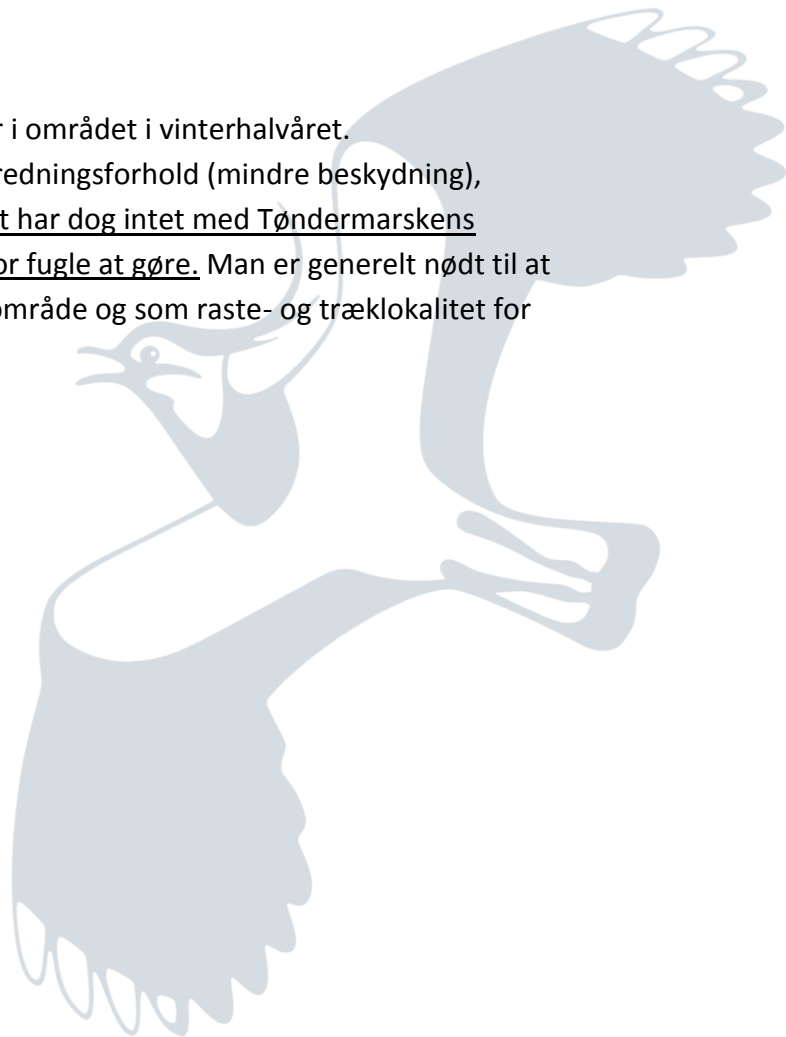
8) Det er rigtigt, at gødsningen i 1980erne havde et større omfang over hele Danmark, så det gælder muligvis også i nogle dele af Tøndermarsken. Dengang tabte landbruget 2 kilo kvælstof til miljøet hver gang de fik indbygget 1 kilo kvælstof i de høstede afgrøders proteiner. Det er bremset med vandmiljøplanerne, og i dag mister landbruget 'kun' 1 kilo kvælstof til naturen, hver gang de indbygger 1 kilo i afgrøderne. Men gødsning er stadig ødelæggende for naturkvaliteten i naturtyper som Tøndermarsken.

9) Landmændene i Tøndermarsken er ikke DOF's "prügelknabe". Men den overordnede drift af marskengene styres af en helt forfejlet fredningslov, og Tønder kommune har ikke levet op til sine forpligtelser efter naturbeskyttelseslovens § 19 til at gribe ind over forringelser i dette Natura2000 område.

10) Antallet af ynglefugle i Tøndermarsken er faldet dramatisk de seneste 20 år. Fra flere sider i lokalområdet søger man at bortforklare disse veldokumenterede kendsgerninger. Det sker f.eks. når Tønders borgmester, Laurids Rudebeck, til Politiken 17. februar 2010 udtaler følgende; "*Vi lægger vægt på fuglelivet, men jeg lever lige godt med, om det er gæs eller viber*". En anden ofte anvendt bortforklaring i lokalområdet lyder: "Der har aldrig været så mange fugle i området, som der netop er nu", jævnfør billedtekst i Jyske Vestkysten d. 10. marts 2010.

Som det tydeligt fremgår af en række videnskabelige undersøgelser og rapporter udført af Danmarks Miljøundersøgelser, er ynglefuglebestandene i Tøndermarsken over de seneste 20 år blevet stærkt reduceret. Og viberne er blandt de fugle, som er hårdest ramt. DMU har ligeledes udført videnskabelige kortlægninger, der tilbageviser en anden hyppigt anvendt lokal påstand om, at "*viberne bare er fløjet øst på*". De nævnte undersøgelser viser, at der ikke er hold i påstanden. Der ville være langt flere ynglende viber i Tøndermarskens ydre koge, hvis forholdene var til det. Det er derimod korrekt, at antallet af bramgæs og grågæs er vokset i Vadehavet og i Tøndermarsken. Disse gæs er

skandinaviske og russiske trækfugle, som kun er i området i vinterhalvåret. Gåsebestandene er vokset som følge af bedre fredningsforhold (mindre beskydning), mildere vintre og flere vintergrønne marker. Det har dog intet med Tøndermarskens status som internationalt vigtigt yngleområde for fugle at gøre. Man er generelt nødt til at skelne mellem et områdes potentiale for yngleområde og som raste- og træklokalitet for fugle, der yngler andre steder.

Bilag 1

Herunder følger, hvad Lars Maltha Rasmussen, forfatter til en række rapporter om ynglefugle i Tøndermarsken, har kommunikeret i anledning af denne diskussion.

Om hvorfor viberne har behov for fugtige områder med lav vegetation. Argumenterne kan overføres på en lang række af de øvrige engfugles unger

Undersøgelser viser, at viberne faktisk dør af sult i perioder med koldt vejr, fordi de da bruger mere tid på at varme sig under moderen end, hvad der er nødvendigt for at søge føde. Dette skyldes, at ungerne autotermoregulering tager nogen tid, inden den er etableret.

Viberne søger føde på steder med lav vegetation. Faktisk leder viberne, hvis de har mulighed for det, ungerne til steder med meget lidt eller ingen vegetation, f.eks. hvor der har stået blankt vand i starten af rugetiden. Dette er en af de parametre, der kan få viber til at slå sig ned og yngle. Disse områder vil så ofte være under udtørring, når ungerne klækker. Hvis der har stået blankt vand hele vinteren, er vegetationen ofte helt væk. Men det, der er helt afgørende for viberne, er tilgængeligheden af føde. Da viberne finder føden ved synets hjælp, forudsætter det, at smådyrene er aktive i overfladen, hvilket de er, når fugtigheden går helt op lige under overfladen. Derfor hænger det så fint sammen, at i områder med meget ringe vegetation sker fordampningen, og dermed grundvandssænkningen også meget langsomt, forudsat at marken ikke er detailldrænet, men kun overfladedrænet, og samtidig er den lave eller manglende vegetation en forudsætning for at viberne kan se føden.

Det kan godt ske, at viberne bliver våde af at bevæge sig gennem høj, våd vegetation. Men det sker kun i høje ensartede afgrøder, hvor vegetationen pga. effektiv dræning og højt gødningstryk vokser eksplosivt i rugetiden, og hvis de gamle ikke kan lede ungerne til steder med lav vegetation. Det er altså ikke en situation, man bør kunne finde i ekstensivt drevne arealer i Tøndermarsken.

Det er rigtigt, at det er landmandens arbejde at sørge for, at græsningen finder sted hensigtsmæssigt, sådan at antallet af græssende dyr passer med græsvæksten. Det er netop også derfor, at det ikke er landmanden, der bør bestemme, hvor vådt det skal være, eller om de må gødske eller tilskuds fodre.

Det er nemlig sådan, at det er i landmandens interesse, at græsvæksten starter så tidligt som muligt og slutter så sent som muligt. Dette sker bedst ved en kombination af dræning, og gødskning. Dræningen udtørre jorden og gør den varmere, og gødskningen fremmer naturligvis også væksten og jo tidligere man kan gødske des mere vækst.

Parametre, der skal styre græsning og bevanding i Tøndermarsken af hensyn til ynglefuglene

En gunstig, lav vegetation i et engfugleområde sikres bedst ved en sen start på græsvæksten, ved at gøre jorden vanddrukken og forhindre gødskning, og dels ved at nedgræsse vegetationen inden starten af ynglesæsonen. Er vegetationen græsset langt ned, samtidig med at jorden er fugtig og kold, og der ikke er gødsket, så starter væksten sent. Dermed vil udbindingen også ske sent, og fuglene kan dermed nå gennemføre rugningen af i hvert fald første kuld, så de ikke bliver nedtrampede.

Om intensiveringen af driften i Tøndermarskens ydre koge

En dygtig landmand vil naturligvis altid tilstræbe at maksimere udbyttet, og derfor betyder en kombination af lidt gødskning, lidt bedre dræning, tørre solrige forår (klimaet har ændret sig), at tidspunktet for græssets vækst og udbinding sker tidligere nu end førhen. Dette er der faktisk data for i flere arbejdsrapporter fra DMU. Desuden gik man i løbet af 1990'erne over til at benytte tilskudsforer, så man kunne sætte dyr på græs, før væksten egentlig var startet. Det kom på mode, da man nemt kunne smide en bigballe på sin pickup og læsse den af på marken. Jeg gætter på, at denne vane holder ved.

Tidligere havde man i stor stil stude på marsken. Dvs. man havde studene på græs til de var 2 år. I dag er driften blevet intensiveret med masser af ungvier og kalve. Da de vejer væsentligt mindre end stude, æder de også mindre, og tætheden af dyr er dermed langt større. Får var tidligere ret sjældne i marsken. I dag er der mange får på græs. Fåredrift er en ekstremt intensiv driftsform, der betyder at der er meget høje dyretætheder af får i marsken året rundt. Flere steder står mange får og læmmer nær gårde, og her er der faktisk tale om en åben stald med fodring. Her yngler naturligt nok ingen fugle.

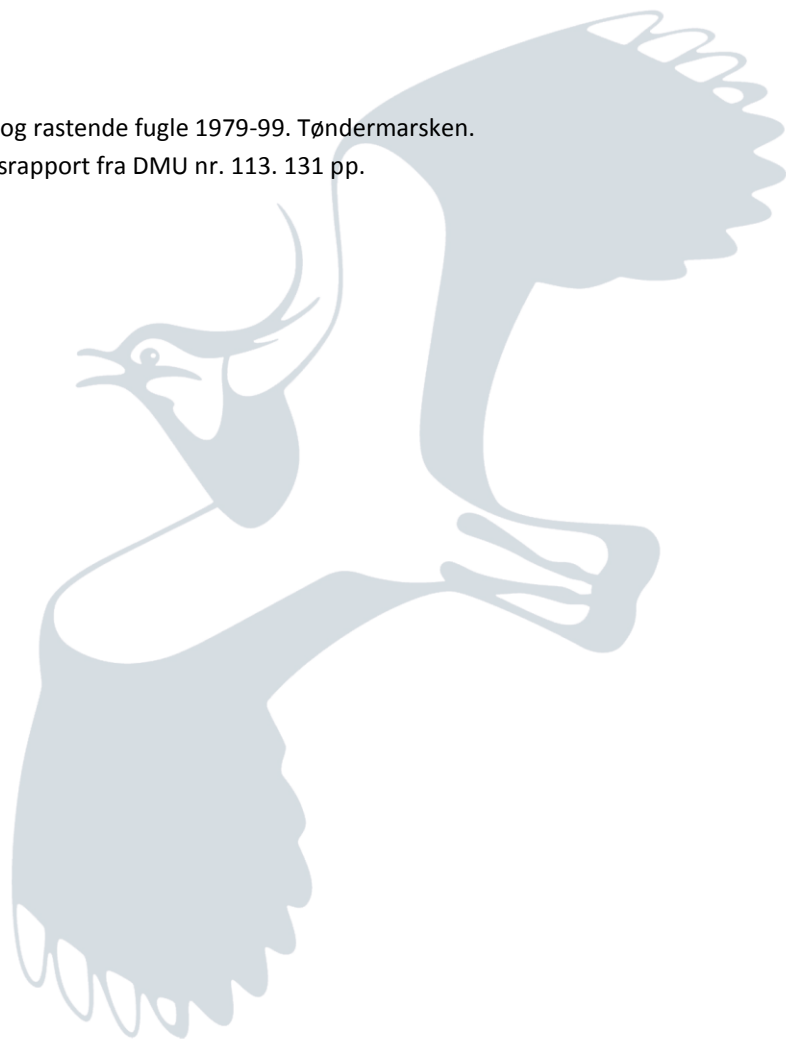
Skiftet mod yngre dyr har den ulempe for ynglefuglene, at dyrene tramper tilsvarende meget mere. Dels er de flere, dels bevæger de sig mere rundt. Desuden er ungdyr slet ikke nær så resistente som ældre dyr over for parasitter, hvilket man tidligere tog i betragtning, ved dels ikke at have så mange unge dyr, dels ved at foretage foldskifte efter tre uger. Det gør man ikke længere, da det er for arbejdskrævende. I stedet prøver man at medicinere sig ud af problemerne (dette gælder dog ikke for økologiske landmænd). Så en del af problemerne med parasitter skyldes altså også denne ændrede alderssammensætning af husdyr. Det kan dokumenteres, idet der foreligger optællinger fra 1940'erne af husdyrene fenne for fenne, jfr. arbejdsrapporter fra DMU.

Af arbejdsrapporterne fremgår det, at gødskningen er tiltaget, og udbringning sker tidligere og tidligere op gennem 1990'erne. En årsag har været, at den mere effektive overfladedræning har betydet, at man rent praktisk er i stand til at køre på markerne med en traktor. Tidligere har det være for vådt, og i løbet af 1990'erne begyndte den lokale foderstof i Højer at køre med en spredde og gødskede en del marker. Før denne mulighed opstod, skulle landmænd selv sørge for udbringningen, hvilket ikke er praktisk muligt for hovedparten, der bor meget langt væk.

Litteratur:

Rasmussen, L.M. 1999: Analyse af udvikling for ynglende og rastende fugle 1979-99. Tøndermarsken. Naturovervågning. Danmarks Miljøundersøgelser. Arbejdsrapport fra DMU nr. 113. 131 pp.

Dansk Ornitologisk Forening

Vesterbrogade 138-140 • DK-1620 København V • Telefon 3328 3800 • E-mail: dof@dof.dk • www.dof.dk
Danske Bank, reg. nr. 4180 konto 4180 634932 • CVR nr. 33 97 26 28

BirdLife
INTERNATIONAL